

SZTÁLIN A MAGYAR KÖLTÉSZETBEN

Négy évvel ezelőtt, amikor hetvenedik születésnapját ünnepelte az egész haladó világ, »Sztálint köszöntjük« címen válogatott gyűjtemény jelent meg azokból a magyar versekből, amelyek róla szölk, őt köszöntötték. Gondos válogatás volt, szerkesztői a legmagasabb mértékkel mértek s így mindössze huszonegy költemény került a kötetbe. Ez a számadat jelentős, hiszen ahol a szigorú válogatás közel negyedszáz művet részesített méltónak az ünnepi antológiába, ott a kiszemelésre kerülő anyagot legalább százakban kell mérni. Felszabadulásunk negyedik esztendejében tehát már számottevő részét jelentette költészetünknek az olyan vers, amelyben Sztálin emberi magatartása és eszméinek, tevékeny világformáló ereje költői jelképpé vált és neve azonossá lett a szocialista embereszménnyel. Azóta felszabadulásunk esztendeinek száma kétszeresére nőtt. A sztálini példa nyomán nagy léptekkel haladtunk előre a sztálini úton. A szovjet nép halhatatlan vezéré — mint a föld minden haladó és békét akaró népe — egyúttal a magunknak is érezzük. Ott tudtuk-öt magunk mögött minden munkánkánál, neve természetes csengéssel illeszkedett már régóta a magyar versek ritmusába. És amikor most elment tőlünk, az egész magyar költészet szinte egyszerre zendült gyászindulóra.

Ez a jelenség sajátos egy-sége a tudatosságnak és a spontaneitásnak. Tudatos szocialista irodalom kell ahhoz, hogy a költők ily nagy száma fel tudja mérni a példakép történelmi jelentőségét és hangot adjon nekik a gyásznak, hanem annak is, hogy a sztálini örökség mit jelent további utunkon. De spontán — azaz a lélek mélyéből, saját-érzelem összehangzó megrendüléséből fakadó — jelenség, hogy poéták százaiban mozgatta meg a versíró szárazamat ama belső kényszer, amelyet régi költészetünk ihletnek neveztek. Legtöbb százakban kell mérnünk azoknak számát, akik a költeményvel váltak a költészetünk, de ezeket is ha látjuk ország-faliúságok dolgozó-munkatársainak költői merlekre próbált gyász-szavait, az iskolák legjobb ifjainak költeményeit, ha tudomásul vesszük a nem hivatalos költők verseit, amelyek élő szóval hangzottak és hangzanak el röpgyűléseken, üzem- és falusi érkekelek előtt, vagy amelyek gyakorlatlan kezek írásával érkeznek szerkesztőseinkbe. Ezek a versek az irodalom mélyrétegeiben keletkeznek, a népköltészet határain.

Sztálin alakja és mindaz, amit az ő neve jelent, költészetünk nemzeti ügye lett, tehát nem fejeződik be az ő testi elmentelével, amiként a nagy társ, Lenin, halála után három évtizeddel sem kevésbé árgya, ihletője a költészetnek, mint élete folyamán. Semmiképpen sem tekinthetjük tehát költészetünk lezárt jelenségének a Sztálinról szóló versek eddigi — bármilyen gazdag — gyűjteményét. Ha erről a tárgyról írunk vagy beszélünk, az elmúlt esztendőket csupán első korszaként előlhetjük meg, amelynek két fontos csomópontja: a hetvenes születésnap tálján keletkeztetett versek ideje és most, a gyász heteinek időszaka.

Magától értetődik, hogy az irodalomtörténet azonnal észreveszi a fontos irodalmi jelenséget és igyekszik felmérni. Már eddig is jelent meg olyan cikk, amely a jelenség lényeges mozzanatait érintette (Bokor László: Sztálin alakja a magyar költészetben, Új Hang, 1953 március). Ez az írás nem törekedett és nem is törekedhetett filológiai teljességre, vagy következetes kritikai elemzésekre, hiszen ez ma még nem lehetséges. Korai volna tehát akár a teljesség igényével, akár a kritikus rendszerező elméjével tanulmányban elemezni a Sztálinról szóló magyar költészet irodalomtörténeti eredményeit. Amde máris kell beszélnünk róla. Már is tudomásul kell vennünk s ében kell tartanunk a felismerést, hogy ez irodalomtörténeti feladat. Már is újra kell olvasnunk a tegnapi és tegnapelőtti kelt verseket, mert az élő Sztálin alakját, tetteit, eszméit semmi sem örzi olyanyira a szívben, mint a költészet. Egy-egy verssor en-

lékezetesebben vésődik tudatunkba nagyon sok okfejtésnél. Figyeljük csak:

A te kezéd ütlet sivatagba fákat, a te kezéd épít vad folyókra gátat, a te kezéd minket támogat és megvéd, ujjad intésére fény fakad és jölet. (Képes Géza: Rólad susog a lomb.)

Ami ebben a szakaszban a költő kifejez, alig különbözik az exakt megállapítástól. A természet átalkításáról, hazánk szocialista fejlődéséről és az általános haladásról van szó itt, egy politikai brosúrának is gondolatmenete lehetne, de éppen azzal, hogy Zrínyi-mértékre vet sorai ősi költői hangulatok útján juttatják mindezt tudatunkig — maradandóbbá és mélyebben vésétté válik.

Devecseri Gábor — akinek »Terjed a fény« című, a hetvenedik születésnapra írt költeménye a legtöbbet szavaltak közé tartozik — egy másik versében konkrétan hazai viszonyainkban műtatja meg a sztálini hatást:

A roppant táj sűrű-fogor, változik igazoltan: a meddő föld teremni fog, a köhög összeroppán, a folyó medréből kicsap a munka szép hevében... (Devecseri Gábor: Te adtál életet.)

De ugyanígy jelenik meg költészetünkben ő, mint az egész emberiség hőse, akit a forradalmak klasszikus zenéje — a Carnagnole és a Marseillaise — köszönt:

Es angolok és elaszok és dánok, belgák, norvégok — az emberiség, minden népek lobogtatók nevét — úgy nézd a fát, ha van még korhadat ága, ha féreg rájga is sok levelét: a televényt markoló hü gyökér, az ifjú ág, mely gyümölcsöt ígér, a derek törzs — ők az emberiség. (Zék Zoltán: A hűség és a hála éneke.)

Hazánk hőse, és az egész emberiség hőseként áll ő előttünk verseinkben, de olykor ennek egy-egy sajátosságát emeli ki a költői pátosz. Ima a kultúra hőse:

Dicsőjének az iskolák, a könyvek, új házak, fényes vonatok, dicsőjének, ki őrzied a békét, a zengő gépek, zengő traktorok. (Keszthelyi Zoltán: Udvolet Sztálinnak.)

Máskor a forradalmak hőse bontakozik szemünk elé:

„Ez a nagy idő majd felcsillan benne, elhúzódik a szemet előli: szoml a múlt és teletelt ököllé a Forradalmak felkőszöntik őt.“ (Darázs Endre: Dicsőmenet.)

Mindezzel párhuzamosan megszólal az a hang is, amely az egyes ember saját sorsának sztálini útjáról beszél. Már Gábor Andornak a háború alatt írt versében így szól a magyar mezítalás:

Urak szavából azt én már látom, hogy ez a Sztálin nekem barátom. Ennél konkrétabb, amikor a költő a saját sorsában ismeri fel a sztálini hatást:

... s mert Sztálin elvtárs talpra lendített, válthatam munkát, hivatalt. (Földécs János: Sztálin elvtársal.)

Az eddig idézett versek az elmúlt esztendőkből valók, többségében a hetvenedik születésnap időszakából. Néhány szemelvény a nagyon sok közül. A gyász időszakának verseiben még több szólamúvá gazdagodott a róla szóló költészet. Fel-tűnő például a versek formaváltozatossága. A mindennél fe-gyelmezettebb szonettól a szabad ritmusú, olykor már a zengő próza határait is túllépő formáig oly sokféle külsőben jelent meg a sztálini gyász, hogy a magyar költészet egész prozódiját megtaníthatnók a Sztálinról szóló verseken.

Az utóbbi hetek költészetére nagyon jellemző, hogy az elé-gia komorsága, ódai szárnyalással azonosul benne. A halott Sztálin siratása elválaszthatatlan az élő Sztálin megértett útmutatásának pátoszától. »Ezerszeresen megnő a szeretet a gyász lencsében keresztül« — írja Eörsi István megragadó versében. Ez a Sztáline című költemény a gyász napjainak egyik legszebb, legmélyebb alkotása.

Az ezerszeresen megnövő szeretet ezerszeresen visszhangozta azt az élményt, amelyet ő jelentett a költőknek.

Ő két marokkal szórja a villágnak az ifjúságot, nagyságot, a fényt, fegyvert s hazát adott a proletárnak s az egész földnek biztató reményt. (Tamási Lajos: Esküszünk neked, Sztálin elvtárs.)

A halhatatlan ember képe! — ez a költő legelső élménye a halál hírére:

... testet öltött eszme a igazság: az ember szava. (Hámos György: Sirató és vigasztaló.)

Nem csak a neve ői örökkön. Sztálin agyát-szívéit minékünk adta át. (Lukács Imre: Sztálin zászlaja.)

Es eszme volt ő, életépítő, Az, min nem fog sem kor, sem idő. (Lányi Sarolta: Ma is vezet.)

A halhatatlanság élménye mellett a másik: a döbbenet; hiszen oly hihetetlen volt a hír. Miért volt hihetetlen? Azért, mert életében már halhatatlan volt és az ember ösidőktől fogva hozta magával az igényt, hogy nagyjai, szerettei fölött ne legyen úr a testi elmúlás. Könyva Lajos hamar közismertté vált költeményében, a »Kétfélmilliárd szív«-ben éppen ez a megdöbbenés szólal meg és emelkedik a halhatatlanság tudatának ódájához.

Halál és halhatatlanság egy-sége — ez szólal meg Zék Zoltán verséből (»Őket hallom«, vagy Örvös Lajoséból (»Amikor vállukra emelték«) és még újabb és újabb költeményekből.

Külön kell megemlíteni azokat a sorokat, amelyek a már élő utókorról szólnak, azokról,

... több visszhangzik és eszmeje. ... eszre pusztán szovjet lány. ... fal mögötté ... ő magány, ... a csillag, ... any dalán, ... az ének ... Sztálin.)

Es ott ő az hűségben és ott él mindenkiben a név, a felt, az eszme.

... Kioltott színnel Lobogva eg a bánat, a gyász nem csillapul, de küzdelemre indít: vajdó föld felett kivívni győzelemmel eljegyzett életet, melyet szívére vonva és gyöngéden köszönt az eljövő, a boldog, a Sztálin-arcú föld. (Devecseri Gábor: Mindhalálig ifjan.)

Ezek a röpke szemelvények csupán jelzik Sztálinról szóló költészetünk sokféle színét, hangját, formáját. Mélyébe csak akkor hatolhat az eszme, ha a versek emberének szívével és a bíráló elméjével mérí majd fel az egész összegyűjtendő gyűjteményt. Ma még korai volna, de holnapra már irodalomtörténetünknek fontos és méltó feladata lesz.

Hegedüs Géza

A SZOVJET KÖNYV ÜNNEPI HETÉNEK NAGY SIKERE

Nagy sikere van a Szovjet Könyv Ünnepi Hetének szerie az országban. A fővárosban, a nagyobb vidéki városokban, gyárakban és hivatalokban műsoros irodalmi estéket rendeznek, legjobb íróink, költőink részvételével.

A népművelési minisztérium, a Magyar Írók Szövetsége, a Magyar-Szovjet Társaság és az Allami Könyvterjesztő Vállalat másorral egybekötött jólsikerült irodalmi estét rendezett a Bartók-teremben. A megnyitót beszédet Kardos László Kossuth-díjas egyetemi tanár tartotta. Sztálinvárosban a József Attila kultúrházban Földes Mihály beszélt a szovjet irodalomról. Mintegy ezer sztálinvárosi dolgozó jelent meg ezen az ünnepségen. Cegléden Háy Gyula Kossuth-díjas író, az egybegyűlt dolgozó parasztok, gép-állomáson dolgozók előtt arról beszélt, mit adott a szovjet irodalom a mi irodalmunknak, milyen segítséget nyújtottak a szovjet írók a mi íróinknak.

Az üzemekben és hivatalokban a műsoros estéken kívül sok ankétot is rendeztek, különös tekintettel az üzemek és hivatalok legfontosabb kérdéseire. A Csepel Autógyárban megtartott könyvankéton például Tokár Péter a gyorsvágás szovjet szakirodalmát ismertette. Simonyi Imre, a Rákosi Mátyás Művek főmérnöke, a MAVAG »Sztahanovista termében« a szovjet szakirodalmáról beszélt. A felvetett szovjet tapasztalatokat az ankétok részét vett műszaki szakemberek alaposan megtárgyalták. A Szovjet Könyv Ünnepi Hete-ben sok helyütt könyvvásárt is tartanak. Különösen jól sikerült ez a Hazai Fésűsfonóban, a MAV Eszaki Főműhelyében és az Operaházban.

A Szovjet Könyv Ünnepi Hete alkalmából elkelt szovjet

könyvekről mind többen írják meg észrevételeiket és azt, hogy mit tanultak meg ezekből a művekből. Lendvai Dezsőné gyógyszerész például így ír: »Olvas-tam Ilya Erenburg »Vihar« című gyönyörű regényét, mely a második világháború szovjet hőskölteménye. Oriási az a hatalmas erőfeszítés és hősiesség, amely-lyel a hátszáz szovjet lakos-sága harcolt a fasiszta betolakodók ellen. Az egyes szereplők életsorsából a szovjet emberek legcsodálatosabb típusait ismer-jük meg. De kiválglik az is a regényből, hogy ilyen emberek csakis a Szovjetunióban élhetnek. Mindenkinek el kell olvasni ezt a regényt, mert segíti minden-napi munkánkat, hogy harcolhas-sunk a béke megvédéséért és leleplezhessük a háborús gyujto-gatókat.«

Lőrinc Tibor kiskörösi tanuló azt mondja el, mit segített munkájában a szovjet könyv: »A Szovjet Könyv Ünnepi Hete alkalmából elolvastam Sztokov-szkij »Gyár épül az őserdőben« című regényét. Ebből a könyvből megtanultam, hogy hogyan kell nekünk is teljesíteni vállalásunkat. Nagy segítségemre voltak a könyvből megismert hősök. nekik köszönhetem, hogy egyik tanulmányi vállalatomat határidő előtt elvégeztem. Megtanított ez a könyv arra, hogy a nehézségeket hogyan kell legyőzni és hogyan kell harcolni a cél eléré-séért.«

Szólt Emil budapesti tisztvi-selő így ír: »Most olvastam Spanov »Gyujtogatók« és »Összees-küvők« című köteteit. Rengeteg sok olyan világpolitikai tanulsá-got tartalmaznak ezek a köny-vek, amelyek a külpolitikai kérdések megértéséhez igen jól fel tudok használni. Megvilágítja az író az egész kapitalista vilá-grend züllöttségét. Rendkívül izgalmas és tarulságos formá-ban dolgozza fel Spanov az ese-ményeket.«

Megnyitották a Glatz Oszkár és Kunffy Lajos műveiből rendezett gyűjteményes kiállítást

A Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetsége több mint félelvázadat művészi tevékenységét bemutató gyűjteményes kiállítást rendezett Glatz Oszkár Kossuth-díjas festőművész és Kunffy Lajos festőművész műveiből az Ernst Múzeumban. A kiállítást szombaton délelben 12 órakor a két idős mester jelenlétében Csók István, a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségének díszelnöke, kétszeres Kossuth-díjas festőművész, a Magyar Népköztársaság kiváló művésze nyitotta meg.

— Volt idő — mondotta — amikor a különféle fogalmak zürzavarában nehéz volt felele-tel kapni arra, ki az igazi mű-vész, mi az igazi művészet. Ma már ez a kérdés egészen vilá-gosan áll előttünk, a nagy Sztálin tanítása feleletet ad erre is: az igazi művészet, a szocialista-realista művészet. És ha ebből kiindulva vizsgáljuk meg Glatz és Kunffy művésze-tét, meg kell állapítanunk, hogy igazi művészet ez, olyan művé-szet, amiből sokat tanulhat a mai festőnemzedék, az a festő-

nemzedék, amely hivatva van, hogy kifejlessze nálunk is a szocialista-realista művészetet.

Csók István megnyitója után Glatz Oszkár a maga és Kunffy Lajos nevében megköszönte népi demokráciánk kormányá-nak, hogy lehetővé tette a kiál-lítás megrendezését.

A jelenlévők ezután elhalmoz-tak gratulációikkal az idős mű-vészeket, majd megtekintették a mintegy kétszáz képből álló ki-állítást.

JÖN! JÖN!
KÉT KRAJCÁR
REMÉNYSÉG
Egy olasz szerelmepár harca a megélhetésért
OLASZ FILM